

ÁCS, Gedeon

„Nagy-magyarország”

Budapest, 1939. június 15

A Magyarok

ÁCS GEDEON

Kossuth Lajos papja, az első amerikai
magyar református lelkész

1819—1887

Írta: VASVÁRY ÖDÖN

Közludomású, hogy az első amerikai magyar református lelkész Ács Gedeon volt, aki Kossuth Lajossal jött át 1851. végén Amerikába s aki néhány hónappal később az első amerikai magyar református gyülekezetet is megalakítván, annak első és egyetlen lelképásztora lett. A gyülekezet körülbelül egy esztendeig volt életben.

A magyarországi protestáns lelkészi karból azonban nem Ács Gedeon érkezett át elsőnek, mert nem sokkal a Kossuth-csoport előtt már Amerikába érkezett Wimmer Gottlieb Agoston volt felső Sopron m. ág. ev. lelkész, aki bár magyarul alig tudott valamit, mégis egyike volt a legbuzgóbb magyar hazafiaknak, annyira, hogy egy ízben faluja felfegyverzett lakosainak élén ő maga szorította vissza az ellenséget. Wimmer, aki német léttére a magyarnyelvű biblia terjesztése körül szerzett hervadhatat-

* lövő i

lan érdemeket, *Kossuth* fontos diplomáciai megbízatással Berlinbe küldte, de küldetése nem járt sikerrel. Menekülése után Párisban, Londonban és Brémában lakott s egy hiteles adat szerint már 1851. elején Amerikában volt.

Ács Gedeon a Baranya megyei Bélyén született 1819. aug. 31-én, ahol atyja, Ács László, lelkész volt. Anyjának neve *Kosdi* Julianna. Atyja később laskói lelkész lett s Ács Gedeon, mint 20 éves ifjú, mellette működött, mint rektor. Öt év múlva betegeskedő atyja helyett a papi munkát is végezte, majd mikor az idősebb Ács elhalálozott, a hívek 1845-ben őt választották lelkészükké. Résztvett a szabadságharcban és a hazafiakkal együtt ő is idegen földre menekült, Orsován keresztül.

Vidinben érte utól *Kossuthot* és kíséretét, ahol *Kossuth* századosi ranggal környezetébe fogadta. Vidinből Sumlába internálták őket és itt ünnepelték meg az első karácsonyt idegen földön, 1849-ben, az örmények templomában, amikor az istentiszteletet Ács Gedeon végezte és az Ur vacsoráját is kiosztotta.

Vándorútján tovább kísérte *Kossuthot* s egy ideig ő volt a kisázsiai Kutahiában a *Kossuth* gyermekek nevelője, majd 1851 szeptemberében ő is felszállt a «Mississippi» nevű amerikai hadihajóra, amely a száműzötteket az Egyesült Államokba hozta.

Amerikába érve Ács Gedeon hamarosan elvált azoktól a prominensebb emigránsoktól, akik *Kossuth* mellett maradtak. New Yorkban maradt, ahol rövidesen érdeklődés kezdett mutatkozni a protestáns magyarok egyházi életének megkezdése iránt. Egy néhány amerikai hölgy fogott össze, hogy a magyaroknak rendes istentiszteletekben lehessen részük. Elükön Miss Mary L. Day állott. Az első istentiszteletet 1851. március 14-én, vasárnap tartották a new yorki holland eredetű reformátusok North Reformed Dutch Church nevű templomában, a Fulton és William Street sarkán.

Egész mostanáig úgy tudtuk, hogy Mary Day és társai a presbiteriánus egyházzal kapcsolatban alapították meg a magyar református missziói munkát, ezt a felfogást azonban revidálni kell, még pedig magának Ács Gedeonnak kéziratosa naplójegyzetei alapján. Az egyházi munka mögött, mint most már biztosan tudjuk, a holland származású reformátusok állottak. *László* Károly hadnagy, aki a *Kossuth*-út megbízott naplővezetője volt, «Naplőtörédék» című munkájában 1852. április 13 bejegyzés alatt emlékezik meg az első istentiszteletről, amely azonban március 14-én folyt le.

Már régebben tudtam, hogy Ács Gedeon-
nak nem is annyira napló, mint inkább
emlékirat szerű feljegyzései megvannak a
Nemzeti Múzeum kéziratárában, bár Kontra
János, aki a csuzai lelkészségben utódja
volt Ács Gedeonnak, annak az aggodalmának
adott kifejezést, hogy az értékes jegyzetek
elkallódtak. A napló-emlékirat azonban ki-
lenc kötetben, ma is megvan. Egy Buda-
pesten élő barátom szívessége folytán, aki
kereste a kéziratot és annak az amerikai
egyházi életre vonatkozó oldalait lefényké-
pezettette számomra, abban a helyzetben va-
gyok, hogy ezt a részletet közölhetem.

«Martius közepén (1852) néhány hölgy-
nek sikerült egyletet alakítani, melynek
célja volt a new yorki magyarok számára
magyar isteni tiszteletet rendezni. Az egylet
alakítói kieszközlék, hogy a Fulton utcai
dutch ref. egyház, mellék kápolnáját, ame-
lyet a gyülekezet vasárnap iskolára s
gyűlés teremül használt, engedje át va-
sárnap reggelenként 10–12 óra között szá-
munkra. A magyar egyház papjairól — nem
lévén egyéb, — engem választottak. Fize-
tésül évnegyedenkint 100 tallért ígértek s

ez eleinte rendszeren ki is járt. Mart 14-én
szónokoltam először, kicsiny gyülekezet
előtt. Néhány amer. kisasszony is volt
jelent, s Miss Townsэнд jó sikert jósolt,
mert első szónoklásom alkalmával eső
esett, mi jó omen. Gyülekezetem igen
tarka volt. A többséget katolikusok ké-
pezték, de volt néhány református, néhány
lutherán, egy görög katolikus és néhány
mózes-vallású. Ez utóbbiak legszorgalmasb
látogatói voltak a magyar egyháznak.

Egyszer eljött a Tribune egyik szer-
kesztője is, ki másnap írta lapjában, mily
édekes látványnak volt a tanuja s hogy
midőn ama alatt egyszer fölnezett s látta,
hogy nemcsak pár gyásztl viselő hölgy-
csokor, hanem az annyi bajban s veszély-
ben állott férjfiak némelyikének szeméből
is könny gördül le: ő maga is, ki az imát
nem értelte el érzékenyült, inkább, mint
tán bármily más alkalommal. En mag.,m
is gyakran megindulással s fájdalommal gyö-
nyörnek nemével pillantottam végig a kis
gyülekezeten, az első amerikai magyar egy-
házi közönségen. Hazátlan bujdosók vol-
tunk, de a magyar egyház testvériesen kö-
tött egymáshoz s ott találkoztunk heten-
kint egyszer.

1852

Azonban bosszúságom is volt elég. Mert legjobb embereink is azon furcsa képzelettel voltak, mintha a magyar egyházat az am. hölgyek azért állították volna, hogy NEKEM hivatalos állást szerezzenek. Hiába mondtam, hogy ez az ő kedvükért van, s hogy ha eljárnak, nem nekem tesznek hasznát, hanem magoknak, mert sok tehetsős amerikai szemmel tartja őket s nekem nem egy említette, hogy ő kész lenne azokat, kikkel az egyház becsületes tagjainak tapasztaland, jó állásra segíteni. Az én magyarjaim amellet maradtak, hogy az egész az én kedvemért történik, sőt némelyik elég érthetően célozgatott, hogy az alapító kisasszonyok valamelyikét kötelességem lenne nőül vennem. — Az ily kelemellenségek miatt szinte jól esett, midőn a következő évben fizetésem rendetlenül kezdett kimaradozni. Műhelybe, azután gyárba mentem dolgozni, de azért vasárnap még szónokoltam egy ideig, míg végre beláttam, hogy legjobb lesz a magyar egyh. közönséget felosztani.

Egy kis fiók egyházam is volt Newark-

ban Jersey államban s néha kimentem a hívekhez és egyszer ünnepben szónokoltam is számukra. Egyébkör ők jöttek be.

A templom, mely körülbelül egy évig otthona volt a magyar református gyülekezetnek, még a Washington-forradalmi idők előtt épült, amikor a városnak még csak körülbelül húszezer lakosa volt.

A forradalmi háború alatt az angolok először kórháznak, majd raktárnak használták a templomot, ahonnan minden bútort, még a templom értékes szőszékét is elhurcolták.

Ács Gedeon a gyülekezeti kísérlet összehirdetése után, mint ő maga írja, műhelyben, majd gyárban dolgozott, hogy kenyerét megkeresse. Később Bostonba került, ahol egy előkelő emberekből álló társaság hosszú évek óta a legmelegebb érdeklődést tanúsította a magyar ügy iránt. Ács tagja lett annak a «magyar klubnak», amely a nagytekintélyű kereskedő, George Luther Stearns házában találkozott. A Stearns életéről írott könyvből tudjuk, hogy Ács Gedeon tanfolyamokat tartott a régi egyiptomiakról és asszirokról.

1855-ben hagyta el Ács Gedeon Bostont, hogy azontúl többnyire mint fényképész-gépd keresse meg kenyerét. Valószínűleg Beniczky Kornél newyorki műtermében dolgozott. Kontra János adata szerint 1862-ben

ment vissza Magyarországra, ahol Csuzs
község református népe választotta meg az
elhúnyt lelkész, Rácz Péter helyébe s a
választást az egyházmegye 1862. április 23-án
tartott gyűlése megerősítette. Itt munkálko-
dott egészen haláláig, 1887. november 12-éig.
Tanácsbírája volt a baranya-bácsi egyház-
megyének és a dunamelléki egyházkerület-
nek. Csuzs község utcát nevezett el róla.
Sohasem nősült meg.

Nagyértékű napló-émlékirata kiadásra vár,
amely kötelességet a magyarországi reformá-
tus egyháznak kellene teljesíteni. Amerikai
életről még sok, eddig ismeretlen adatot
lehet és kell idővel felderíteni, hogy az első
amerikai magyar református lelkész nemzeti
emléke arra a helyre kerüljön, amelyet meg-
érdemelt.

